

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Damjana Savić

**Bosna in Hercegovina, »tretji svet« Evrope – neučinkovita povojna
obnova**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Damjana Savić

Mentorica: doc. dr. Cirila Toplak

**Bosna in Hercegovina, »tretji svet« Evrope – neučinkovita povojna
obnova**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

*»Samo 4 milijona imaju sreću, da žive u BiH. Ostali nemaju tu sreću... ali imaju sve
ostalo...«*

Bosna in Hercegovina, »tretji svet« Evrope – neučinkovita povojna obnova

Prepričanje svetovne javnosti je, da je obnova Bosne in Hercegovine zadeva, v katero je vloženega veliko truda in sredstev, predvsem iskrenih in resničnih prizadevanj njene širše okolice. Mednarodna skupnost si prizadeva že od konca vojne v Bosni, da bi se stanje na tleh Bosne in Hercegovine izboljšalo. Izboljšalo ali stagniralo? Daytonski sporazum je uspel dvigniti veliko prahu, prinesel je novo ustavo, ki naj bi pomenila začetek nečesa novega. Tako so vsaj verjeli, nekateri verjamejo še danes. Veliko denarnih sredstev je bilo vloženih, od teh pa jih je veliko izginilo neznano kam. Na videz aktivni zunanji akterji so že med vojno delovali v nasprotju s svojimi izjavami, po njej pa so vsi imeli enak cilj – pomagati Bosni, da se postavi na noge in začne zopet delovati kot funkcionalna država. Stanje danes kaže resnične dogodke, čeprav se o teh na glas ne govori. Bosna in Hercegovina je po 16 letih še vedno protektorat, v katerem ima glavno besedo visoki predstavnik. Ekonomsko, politično in socialno stanje v državi se izboljšuje zelo počasi. Obnova se je po nekaj letih ustavila in edina stvar, ki se danes obnavlja so nesoglasja med etničnimi skupinami.

Ključne besede: vojna v BiH, zunanji akterji, povojna škoda, obnova, neučinkovitost obnove.

Bosnia and Herzegovina as the third world of Europe: The ineffective post-war reconstruction

Common belief of the world public is that the reconstruction of Bosnia and Herzegovina is a matter in which a lot of genuine effort and resources of its wide surroundings had been invested. From the end of the war, the international community endeavour is to improve the situation on the ground of Bosnia and Herzegovina. To improve or to stagnate? Dayton agreement has succeeded in causing a lot of stir, new constitution has been brought in, one that should mean the beginning of something new. At least they believed so, most still do. Great amount of financial means had been invested, a lot of it dissipated, unknown where, seemingly active external actors had been acting in contradictory with their statements during the war, after it, they all had the same goal of helping Bosnia getting up and becoming, once again, a functional state. The situation today points out on real events, although it has not been spoken out loud. Bosnia and Herzegovina after 16 years, is still a protectorate in which main word is given to High representative. Economical, political and social condition in state is improving very slowly. Reconstruction has stopped a few years after starting and the only thing that is being reconstructed are discords amongst ethnical groups.

Key words: war in BiH, external actors, post-war damage, reconstruction, ineffectiveness of reconstruction.

KAZALO

1	UVOD	7
2	VOJNA V BOSNI IN HERCEGOVINI	9
	2.1 Politično ozadje vojne in vloga sveta	10
3	POSLEDICE VOJNE	13
	3.1 Nemerljive posledice vojne v ljudeh	13
	3.2 Materialna škoda	15
	3.3 Ekonomske posledice vojne	16
	3.4 Posledice na političnem sistemu Bosne	17
4	POVOJNA OBNOVA BOSNE IN HERCEGOVINE	19
	4.1 Glavni akterji in donatorji	19
	4.1.1 Evropska Unija	20
	4.1.2 Svetovna Banka	22
	4.1.3 USAID	23
	4.2. Potekla obnova	24
5	BOSNA IN HERCEGOVINA SKOZI INDEKSE IN MERITVE	27
	5.1 BDP-Bruto družbeni proizvod, gospodarska rast in državni dolg	27
	5.2 Stopnja brezposelnosti in minimalna plača	28
	5.3 Indeks revščine	29
	5.4 HDI- Indeks človekovega razvoja	29
	5.5 Indeksi enakosti med spoloma	30
	5.6 Happy planet index	31
	5.7 Indeks percepcije korupcije	31
	5.8 Indeks demokratičnosti	32
	5.9 Indeks svobode medijev	32
	5.10 Indeks ekonomske svobode	33
	5.11 Primerjava z izbranimi članicami bivše Jugoslavije	34
6	VZROKI ZA NEUČINKOVITO POVOJNO OBNOVO	36
	6.1 Daytonski sporazum	36
	6.1.1 Bonn moči	37
	6.2 Zapletena in draga administrativna struktura	38
	6.3 Neučinkovito razporejanje sredstev-kontrola nad prilivi	39
	6.3.1 »Izgubljeni denar«	40
	6.3.2 Komisija za določanje donatorskih sredstev prispelih v BiH	41
	6.4 Korupcija in nepravilnosti v delovanju strukture pomoči	42
	6.5 Neusklajenost med politiko podpore in domačimi pogoji	43
7	ZAKLJUČEK	45
8	LITERATURA	47

SEZNAM SLIK

Slika 3.1: Demografska slika Bosne leta 1991 in 1996.....	14
Slika 3.2: Teritorialna razporeditev po etničnih skupinah pred podpisom Daytonu in po njem.....	18
Slika 4.1: Pomoč USAID med leti 1995 in 2010	24
Slika 5.1: Prikaz percepcije korupcije za 178 merjenih svetovnih držav za leto 2010..	31
Slika 5.2: Prikaz indeksa demokratičnosti za 167 merjenih svetovnih držav, za leto 2010.....	32
Slika 5.3: Prikaz indeksa svobode medijev za leto 2010	33

SEZNAM TABEL

Tabela 4.1: Pomoč Evropske Unije skozi projekte	21
Tabela 4.2: Pregled pomoči pri prehodu in vzpostavljanju institucij in čezmejnega sodelovanja, med leti 2007 in 2013.....	22
Tabela 4.3: Pomoč Svetovne Banke na različnih področjih med leti 1996 in 2003	23
Tabela 4.4: Prikaz stanja telefonskih linij, cest, generacije električne moči in oskrbe z vodo, pred in po vojni	25
Tabela 5.1: Prikaz gospodarske rasti in BDP-ja na prebivalca med leti 1997 in 2010	28
Tabela 5.2: Prikaz državnega dolga med leti 2000 in 2011	28
Tabela 5.3: Primerjava z izbranimi članicami bivše Jugoslavije	34

1 UVOD

Bosna in Hercegovina je na videz majhna balkanska državica, vendar polna velikih nasprotij. Rezultat slednjih je bogata zgodovina nasilja, ki Bosno in Hercegovino vedno znova postavijo korak nazaj. Problematika Bosne in Hercegovine sega daleč nazaj, saj je bilo zadnjih 500 let najbolj vidno sredstvo reševanja nesoglasij orožje.

Balkanski konflikt je na ozemlju Bosne in Hercegovine pustil brazgotine, ki jih zada oborožen spopad. Preko drugih udeleženk balkanskega konflikta je le ta najbolj močno zaobjel prav Bosno, ter se nadaljeval, čeprav prikrito, še po boju za neodvisnost.

Štiriletna vojna je terjala svoj davek. Za seboj je pustila opustošeno in nemočno državo, ki je bila odvisna od pomoči in dejanj drugih. Vojna se je končala in čeprav je trenutno stanje mirno pa se bitke za ozemlje, pravice, neodvisnost le na papirju neodvisne države in nenazadnje za možnost boljšega življenja še vedno bijejo.

Kljub pretečenemu času spomini še živijo, hranijo se na živih slikah, ki jih spretno riše vsakdan posameznika v Bosni in Hercegovini. Stavbe, ki še čakajo na boljše dni, ceste, ki so kljub obnovi v skoraj nevoznem stanju, pomanjkanje zaradi nezaposlenosti, ki ga občuti skoraj 30 odstotkov prebivalstva in še več zaradi minimalnih plač, slaba zdravstvena oskrba in pomanjkljiva izobrazba. To so le nekateri problemi, ki prebivalce Bosne pestijo še v letu 2011, ko je od vojne preteklo že 16 let.

V svojem diplomskem delu zato želim predstaviti problematiko neučinkovite povojne obnove Bosne in Hercegovine, ki kljub temu, da je del Evrope, predstavlja njeno neučinkovito delovanje kot celote. Bosna se sooča z vse močnejšimi notranjimi problemi, ki so in še vedno prispevajo k neučinkovitemu obnavljanju države. Vendar pa je Bosna tudi država, ki »obstaja« pod budnim očesom mednarodne skupnosti, ki je v povojno obnovo vložila veliko truda in predvsem denarnih sredstev. In ravno mednarodna skupnost je iz Bosne z načrti in samo obnovo ustvarila državo, ki namesto da se obnavlja, v večini stagnira.

V diplomski nalogi se bom osredotočila na obnovo Bosne in Hercegovine po vojni in njeno uspešnost, ki se kaže predvsem skozi dogajanje v povojnih letih in stanju v katerem je država še danes, predvsem pa na vzroke za neučinkovito povojno obnovo.

Predstaviti želim dogajanje v Bosni in Hercegovini med vojno ter obnavljanje le te po njej. Hkrati želim nakazati na napake in neuspešnost predvsem dveh zunanjih akterjev, Amerike in Evropske Unije, ter podati razloge za njihovo neuspešnost. Znotraj tega želim prikazati tudi nesorazmerje med vloženim trudom in denarno pomočjo ter dejanskim potekom obnove in njenimi rezultati.

Hipoteza, ki jo bom na koncu diplomskega dela potrdila ali zavrgla je, da je Bosna in Hercegovina zaradi neučinkovitega pristopa in načrtov za obnovo kljub milijardni pomoči in prizadevanjih danes tretja svetovna država Evrope, katere teoretični in statistični podatki ne kažejo vedno na to.

V začetku diplomske naloge nameravam osvežiti spomin na dogajanja na Balkanu, ki so najbolj vplivala na potek dogodkov po vojni, nato pa predstaviti stanje v katerem je bila Bosna in Hercegovina po vojni. Sledi potekla obnova, ki zajema prizadevanja in denarne prispevke glavnih akterjev, ki so sodelovali tudi v samem balkanskem konfliktu in vojni. Za lažjo predstavo o učinkovitosti obnove bom predstavila Bosno in Hercegovino tudi skozi nekatere svetovne indekse in meritve, ki kažejo predvsem na ekonomsko, socialno in politično stanje v državi, nato pa jih bom primerjala še z rezultati izbranih članic bivše Jugoslavije.

Metodologija diplomskega dela zaobjema predvsem analizo sekundarnih virov, prav tako pa tudi njihovo interpretacijo. Stanje v Bosni bom sprva predstavila s pomočjo zgodovinsko-primerjalne predstavitve dogodkov in dogajanj v ozadju vojne. Stanje v državi po vojni bom predstavila s pomočjo deskriptivne ali opisne metode, skupaj z analizo predvsem sekundarnih virov. Ker želim predstaviti tudi poteklo obnovo in vlaganje v Bosno, bo nato uporabljena analiza in interpretacija primarnih virov, ki bodo v diplomski nalogi podani v obliki indeksov in meritev, narejena pa bo tudi komparacija med njimi. V koncu diplomske naloge bo potekla sinteza prejšnjih poglavij v razlogih za neučinkovito obnovo, ki predstavljajo stanje v državi, s tem pa bom podala argumente za potrditev hipoteze v zaključku.

2 VOJNA V BOSNI IN HERCEGOVINI

Vojna v Bosni in Hercegovini (V nadaljevanju Bosna) je naziv za oborožen konflikt v času od 6. aprila 1992 do 21. novembra 1995 med Srbijo in Črno Goro, Hrvaško ter Bosno in Hercegovino, ki je potekal na tleh slednje. Vojno označujejo tudi kot agresijo na Bosno in Hercegovino in je tesno povezana z razpadom Jugoslavije.

V letu 1991 sta se od Jugoslavije po neuspešnih pogajanjih novih voditeljev zveznih držav o ohranitvi le te odcepili Slovenija in Hrvaška. V obeh primerih je prišlo do oboroženih spopadov, kar je dajalo slab občutek tudi Bosni, v kateri je želja po samostojnosti postajala vse glasnejša.

»Osamosvojitvi Slovenije in Hrvaške sta utrli pot za osamosvojitvev BiH. Njen parlament je oktobra 1991 naročil referendum o neodvisnosti, čigar legalnost je bila izpodbijana s strani srbskih poslancev, vendar je kljub temu potekel konec februarja 1992, z zavračanjem udeležbe srbskih volivcev« (Dragnich 1998, 89).

Po referendumu 9. februarja leta 1992, ki so ga bosanski srbi bojkotirali, je Bosna in Hercegovina razglasila samostojnost. Prvi znaki vojne so se pokazali že v letu 1991 ob uničenju vasi Ravno, po razglasitvi samostojnosti pa Srbija preko Jugoslovanske Narodne Armade (v nadaljevanju JNA) in paravojnih čet ter s pomočjo bosanskih Srbov začelja z odprto agresijo zoper Bosno. Tako je kot uraden začetek vojne v Bosni določen datum 5. april 1992.

Hrvaška se v agresijo vključuje junija istega leta z ubijanjem in zlorabo nehrvaških državljanov Bosne. Kmalu pride še do Hrvaško-bošnjaškega nesporazuma, ki vojno v Bosni pripelje do čisto novih razsežnosti in naziva meddržavnega oboroženega konflikta. Oba naroda se proti koncu vojne odločita za sporazum in skupen boj proti bosanskim Srbom.

Predlogi za končanje vojne in mir so se vrstili, uspeh (le za nekatere) pa je bil dosežen leta 1995. »Prvi predlog je prišel s strani ES marca leta 1992; drugi, Vance-owen-ov

plan v zgodnjem 1993; Owen - Stoltenberg plan avgusta 1993; in predlog Kontaktne skupine v zgodnjem 1994« (Dragnich 1998, 94).

Konec vojne je razglašen 21. novembra leta 1995, sledi pa mu podpis Daytonskega sporazuma 14. decembra istega leta.

2.1 Politično ozadje vojne in vloga sveta

Veliko črnila je bilo prelitega v poskusih razlage vojne v Bosni. Nekateri argumenti krivijo zunanje ekonomske in politične faktorje kot primarne razlage za izbruh vojne (Woodward 1995), drugi postavljajo večjo težo na domače faktorje, kot je oportunistične politične elite (Gagnon 1994) in ekonomske bitke za redistribucijo produktivnih premoženj v tranziciji v tržno osnovano ekonomijo (Shierup 1999), in spet drugi vidijo konflikt kot zgodovinsko zakoreninjena etnična nesoglasja (Andreas 2004, 33).

Vojna v Bosni in Hercegovini ni bila samo spopad med tremi etničnimi skupinami, predvsem pa ni predstavljala konflikta le med njimi. V vojno so bili neposredno in posredno vmešani tudi zunanji akterji, sosednji državi Srbija in Hrvaška, ki sta hkrati tudi notranja akterja, Evropska Unija, Združeni Narodi in Amerika.

Natančnega ozadja in skrite interese zunanjih akterjev vojne v Bosni je zelo težko razkriti. Ob podrobnejšem pregledu dogajanj tik pred vojno in med njo ter reakcij in potez zunanjih akterjev pa je možno opaziti nekatera neskladja.

Amerika je že v primeru jugoslovanske krize dejala, da se v dogajanje ne bo vmešavala, v primeru Bosne pa je to tudi javno izrazila. Njena naloga naj bi vseskozi bila zelo omejena.

»Združene države Amerike so igrale omejeno vlogo v začetnih fazah Jugoslovanske in Bosanske krize. Toda, kot bomo videli, je vloga ZDA postajala vse bolj kritična, ko se je kriza nadaljevala in se je fokus preusmeril na Bosno« (Burg in Shoup 1999, 79).

Prvič je prelomila obljubo, ko je podala odkrito izjavo o nestrinjanju in neodobravanju sprememb meja Jugoslavije ter nato ni reagirala na odcepitev Slovenije.

»Kljub temu ni bilo nobenih javnih reakcij s strani ZDA za sporazum med Srbijo in Slovenijo, ki sta se odločili za takšno rešitev« (Burg in Shoup 1999, 79).

Prav tako je bila med prvimi, ki je prepoznala Bosno kot neodvisno. Med samo vojno je nato vplivala na neuspešen poskus podpisa sporazuma iz leta 1992, s katerim bi vojno lahko končali že takrat.

»Edini s katerim so se strinjale in podpisale tri bosanske stranke je bil iz marca 1992, ob začetku vojskovanja. Na žalost je muslimanski podpisnik Alija Izetbegović odstopil po obisku ambasadorja ZDA Warrena Zimmermanna. Srbom in Hrvatom je bil Owen-Soltenberg-ov plan sprejemljiv, muslimani pa so ga zavrnil, ohrabljeni z mišljenjem predsednika Clintona, da plan ni pravičen do njih« (Dragnich 1998, 94).

Bosanski Hrvati so z bosanskimi Muslimani v začetku vojne bili krvavo bitko, pred koncem vojne pa so stopili na njihovo stran, prav tako pod vplivom Amerike.

»Bosanski Hrvati, najmanj številčni od treh, so bili v letu 1994 pod pritiskom, primarno s strani Amerike, da oblikujejo federacijo z muslimani, s katerimi so bili krvave boje v letu 1993. Medtem ko so se želeli priključiti Hrvaški so za to imeli bolj malo možnosti« (Dragnich 1998, 94).

Na koncu pa je bila prav Amerika tista, ki je z močnimi protisrbskimi napadi in Daytonskim sporazumom »uspešno« končala vojno, ki jo Evropska Unija ni uspela.

»Akcije ZDA proti Srbom, ki so sledile po eksplozijah leta 1995 so vključevale masivna bombardiranja, vključujoč uporabo vodenih izstrelkov. Preko 200 srbskih civilistov je bilo ubitih, vendar to medije ni zanimalo« (Dragnich 1998, 138).

To naj bi ZDA storile le zato, da bi Srbi pristopili k mizi za pogajanje, pri kateri pa so že bili. Konec leta 1995 je bil namreč podpisan Daytonski sporazum, ki za mnoge ne prinese pravega miru, temveč le tiho vojno.

Evropska Unija se je v jugoslovanskem in kasneje bosanskem konfliktu nekoliko izgubila/skrila v poseganju drugih akterjev, zaradi drugih zgodovinskih dogodkov, ki so se takrat odvijali¹.

»Ko je konflikt postajal intenzivnejši, je bila Evropska skupnost vse bolj marginalizirana z intervencijo drugih akterjev, primarno ZN². ES je še naprej imela pomembno vlogo v diplomatskih prizadevanjih, implementaciji sankcij in zagotavljanju humanitarne pomoči, toda ES/EU aktivnosti so bile izvajane znotraj okvirja ZN« (Juncos 2005, 95).

Z oblikovanjem Kontaktne skupine v letu 1994, se je Evropska Unija skoraj popolnoma izolirala iz bosanskega konflikta. Ti podatki so zelo kontradiktorni začetni pozitivni motivaciji Evropske Unije, da konflikta reši. Evropska skupnost je bila namreč skupaj z ZDA prva, ki je prepoznala Bosno kot neodvisno državo, prav tako pa je tudi podprla referendum za neodvisnost, za katerega je bila tudi pobudnica.

Medtem Združeni Narodi niso kazali pretiranega zanimanja za dogajanje v Bosni, dokler se zadeve niso zaostrole. Nato so prevzeli vajeti ES/EU v svoje roke in do konca vojne intenzivno posredovali v vojni, v večini v protisrbskih akcijah.

¹ Združitev Nemčije in razpad Sovjetske zveze

² Združeni Narodi

3 POSLEDICE VOJNE

Višino škode, ki je v času med leti 1992 in 1995 nastala v Bosni, je zelo težko oceniti. Do leta 2007 namreč ni bilo zanesljivih virov o merljivih posledicah, ki so nastale v vojni.

Tisti del škode, ki ga lahko približno ocenimo zaobjema izključno materialno škodo, kar pomeni neposredne posledice vojne. Posredne posledice vojne pa zaobjemajo gospodarstvo države in politični sistem. Oboje je med seboj tesno povezano, saj so kazalci uspešnosti povojne obnove ter hkrati vplivajo na samo povojno obnovo.

Za lažji pregled obsega škode so posledice predstavljene s pomočjo primerjave predvojnega in povojnega stanja.

3.1 Nemerljive posledice vojne v ljudeh

Uničenje vezi med etničnimi skupnostmi, tolerance, sožitja, družin in prijateljstev ter predvsem uničenje ljudi, ki so se nekoč čutili enakovredne in se brez izjeme imeli za »bosance« je največja in najbolj nepopravljiva škoda, ki jo je štiriletna vojna pustila za seboj.

»Veliko težje bo obnoviti socialni material kot pa mostove in ceste« (Papić in Ninković 2007).

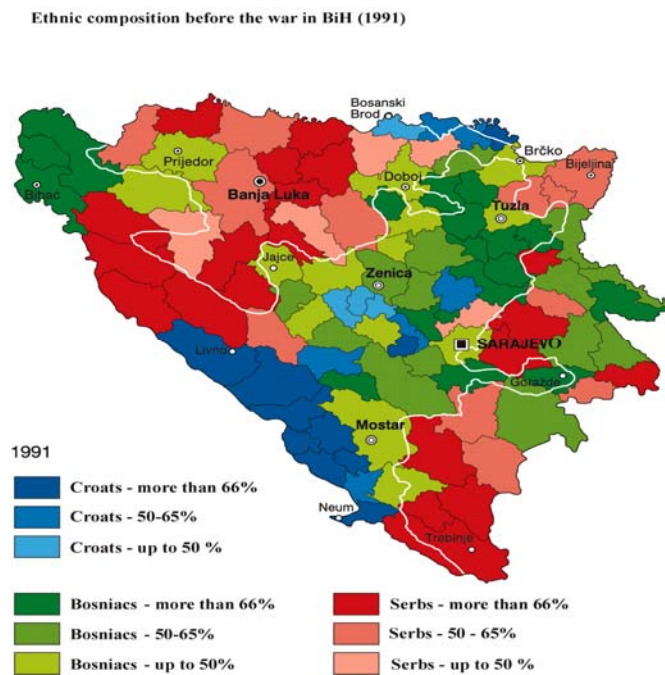
Število prebivalcev v Bosni je bilo v popisu leta 1991 ocenjeno na 4.377.033 in ga je sestavljalo 43,5 % bosanskih Muslimanov, 31,2 % bosanskih Srbov, 17,4 % bosanskih Hrvatov, 5,5 % opredeljenih Jugoslovanov in 2,4 % ostalih narodnostnih manjšin.

Število umrlih in pogrešanih oseb je bilo ocenjeno med 100.000 in 258.000, s čimer višja številka predstavlja 5,9 % populacije pred vojno. Spet druge ocene kažejo na številko 269.800 in vključujejo tudi porast smrtnosti.

Nekaj več kot 50 % vseh prebivalcev Bosne je spremenilo svoj kraj bivanja, kar pomeni približno 2.200.000 ljudi. Ocena zabeleženih izseljencev, ki so iz države med vojno pobegnili, kaže na 1,2 milijona ljudi ob koncu vojne, izselili pa so se v kar 100 različnih držav po svetu. Leta 2007 je raziskava pokazala, da je 712.555 ljudi v tujini ostalo za vedno, medtem ko je kar 611.969 ljudi brez rešenega bivanjskega problema in so potencialni kandidati za vrnitev. Milijon ljudi je bilo med vojno razseljenih znotraj Bosne.

Spodaj je prikazana demografska slika Bosne iz leta 1991 ob popisu prebivalcev ter iz leta 1996 v prvem popisu po vojni, ki je bil narejen s strani Združenih narodov. Bosanska vlada je zavračala popis, saj naj se ne bi ujemał z njihovimi podatki o številu prebivalstva, ki je znašal 3.919.953 prebivalcev. Do leta 2011 v Bosni ni opravljenega popisa prebivalcev.

Slika 3.1: Demografska slika Bosne leta 1991 in 1996

Vir: New World Encyclopedia (2011).

3.2 Materialna škoda

Do leta 2011 še vedno niso stekle raziskave in ocena materialne škode, ki bi zaobjemala škodo v celotni državi, zato tudi še vedno ne obstaja uradno poročilo o višini materialne škode, ki je v vojni med letoma 1992 in 1995 nastala.

Po podatkih Svetovne Banke naj bi tako bila polovica državnega kapitala uničena, kar ustreza škodi v višini 15-20 milijard dolarjev. V transportnem sektorju potrebuje takojšnjo obnovo več kot 2000 kilometrov glavnih cest, 70 mostov je potrebno ponovno zgraditi, vsi mostovi med Bosno in Hrvaško so porušeni, celotna železniška povezava je neoperativna, letališče v Sarajevu je delno uničeno, vozila podjetij javnega prevoza so bila poškodovana (European Commission and World Bank, 1998). V sektorju električne energije je bila več kot polovica proizvodnih zmogljivosti izključena in več kot 60 procentov prenosnega sistema močno poškodovanega. Okoli 30 procentov telefonskih povezav in 90 procentov mednarodnih linij je bilo poškodovanih, medtem ko je bila uničena polovica omrežja za distribucijo energije (Evropska Komisija in Svetovna Banka 1998).

Popis prebivalstva iz leta 1991 kaže, da je bilo 39 % prebivalstva naseljenih v urbanih okoljih, v celotni Bosni pa je bilo 6823 naselij in 1207693 stanovanjskih enot. Nekateri ocenjujejo, da je nastale škode med 15 in 100 milijardami ameriških dolarjev, vendar je razpon med cenitvama preširok.

»Skupna škoda zaradi vojne, ki vključuje dolg v obliki neplačanih plač, zamud pokojnin, deviznih vlog, ki so bile izgubljene in zasežene s strani vojskujočih strani, je po podatkih vladnih organov ocenjena med 50 in 70 milijard dolarjev« (Bosnia and Herzegovina: Country study for GND Project, 4).

Javnosti so dostopne cenitve škode posameznih mest v Bosni, ki sicer niso zanesljive, so pa dobro izhodišče za ocenitev približne višine škode, ki je v vojni nastala.

»Sarajevo je med vojno v Bosni in Hercegovini med letoma 1992 in 1995 utrpelo za 14 milijard evrov škode, kaže prva tovrstna študija, ki jo je pripravila sarajevska univerza.

Preiskovalni inštitut univerze za vojne zločine v oceni škode upošteva stroške obnove v vojni pozrušenih poslopij, verskih objektov in infrastrukture, kot tudi na področju šolstva, zdravstva, kulture in športa« (24 ur 2006, 8. september).

»Zato je Občinska komisija še leta 1996 popisala vso škodo in ugotovljeno je, da je hrvaška vojska zažgala in porušila 3.644 hiš, 700 stanovanj, 6.017 stavbnih objektov poškodovala v Mrkonjič Gradu. Vojna škoda je takrat ocenjena na blizu 700 milijonov takratnih nemških mark« (24 sata info 2011, 4. april).

Materialno škodo so sicer ugotavljali na kulturnih objektih po državi, kjer je Bosna obravnavana skupaj s Hrvaško, vendar tudi tam ni natančnih zneskov višine škode in števila poškodovanih ter uničenih objektov. Na razpolago so tudi viri zunaj države, v katerih so skozi raziskave prišli do rezultatov v obliki števila poškodovanih objektov.

»Triletna vojna je povzročila hudo škodo na stanovanjskih hišah, z več kot 412.000 enot (tretjina vseh stanovanjskih hiš v državi) poškodovanih ali uničenih. Uničenje je bilo večje na območjih blizu prvim linijam (območje Sarajeva, Bihača, Zenice in Tuzle), kar je vodilo k prenatrpanosti v zbirnih centrih in mestih kjer je bila škoda omejena« (Bosnia and Herzegovina: Country study for GND Project,12).

3.3 Ekonomske posledice vojne

Po raziskavah iz leta 1991 je bila Bosna ocenjena kot srednje razvita industrijska država. Po podatkih World Bank Group je imela Bosna leta 1990 11 milijard ameriških dolarjev GDP in prihodek na prebivalca 2400 dolarjev. Po podatkih Ministrstva za človekove pravice in beguncev iz leta 2010 je bilo v sredini leta 1990 1.054.000 ljudi v Bosni registriranih kot zaposlenih, od teh pa jih je bilo 85 % zaposlenih v industriji in 15 % v javnem sektorju (povzeto po Ministrstvu za človekove pravice in begunce Bosne in Hercegovine 2010).

Bosna je bila že pred vojno ena izmed ekonomsko najšibkejših jugoslovanskih držav, po vojni pa je stanje postalo še veliko slabše. Ekonomija je bila skozi vojno privedena do kolapsa. Veliko pove podatek, da je po vojni industrijska proizvodnja tako močno upadla, da je bilo leta 1995 le še 5% proizvodnje ki je bila zabeležena v letu 1990.

Do leta 1995 naj bi nato GDP padel na 2 milijardi dolarjev, prihodek na prebivalca pa je znašal 500 dolarjev. Industrijska proizvodnja je padla na 10 procentov predvojne proizvodnje, brezposelnost pa je v Bosni narasla na kar 80 procentov (povzeto po Skulrak 2011, 10).

Po raziskavah, ki so potekle po vojni, je bilo konec leta 2001 registriranih 633.860 zaposlenih, od katerih je bilo v industriji zaposlenih 75 % in v javnem sektorju 25 % procentov delovno sposobnega prebivalstva.

Vojna je pripravila dobro osnovo za razcvet korupcije. Ekonomski sektor se je še močneje začel prepletati s političnim, saj so bile omogočene gospodarske poteze v prid posameznikov, ki so bili v večini na višjih političnih položajih.

3.4 Posledice na političnem sistemu Bosne

Po odcepitvi iz federacije leta 1992 je Bosna dobila svojo prvo novodobno ustavo, ki je bila le delno preoblikovan dokument predhodne jugoslovanske ustave. Določala je dvodomni parlament, vlado in predsedstvo pa so sestavljali po predstavnik iz vsake etnične skupine. De iure oblast je bila v prid muslimanskemu prebivalstvu, z omejitvijo v obliki vzpostavljenih separatističnih oblasti drugih dveh etničnih skupin v pomembnih delih države.

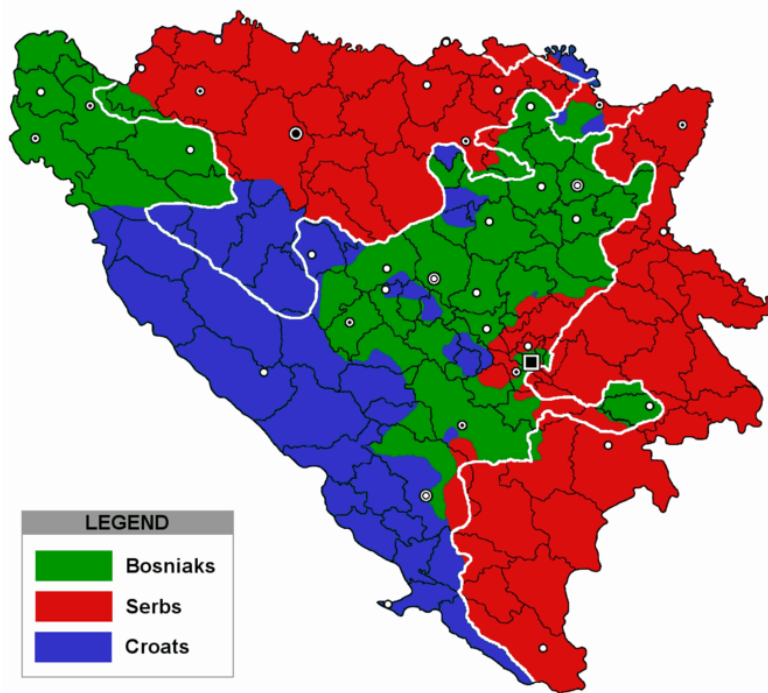
Po koncu konference, ki je trajala od 1. do 25. novembra, je bil 14. decembra v Parizu podpisan Daytonski mirovni sporazum s strani predstavnikov treh etničnih skupin Bosne in Hercegovine – Srbov, Hrvatov in muslimanov, s tem datumom pa je bilo vojne v Bosni tudi uradno konec. Za uveljavitev dogovora sta s podpisom jamčila še francoski in ameriški predsednik Chirac in Clinton, poleg njiju pa še ruski, britanski in španski premierji Černomirdin, Major in Gonzales ter nemški kancler Kohl.

Poleg tega, da je sporazum končal vojno, pa je spremenil tudi politični sistem države³ in jo razdelil na dva dela. Bosna je postala konfederacija sestavljena iz Federacije Bosne in Hercegovine in Republike Srbske, leta 2000 pa je ustanovljen še Distrikt Brčko.

³ Posledice na političnem sistemu Bosne so natančneje opisane v poglavju 6.2.1. Daytonski sporazum

Spodnja slika prikazuje razporeditev teritorija med etničnimi skupinami tik pred podpisom Daytonu in po njem.

Slika 3.2: Teritorialna razporeditev po etničnih skupinah pred podpisom Daytonu in po njem

Vir: Wapedia (2011).

Pred podpisom Daytonu so bosanski srbi obvladovali 46 % Bosne, v muslimanskih rokah je bilo 28 % države, Hrvati pa so pokrivali ostalih 25 %. Po Daytonu je Srbom pripadlo 49 % bosanskega teritorija, muslimanom in Hrvatom pa 51 %.

4 POVOJNA OBNOVA BOSNE IN HERCEGOVINE

Po končani vojni in vzpostavitvi mirnega stanja s pomočjo Daytonskega sporazuma je bilo na vrsti saniranje škode nastale med vojno in postopna obnova države, primarno njenega ekonomskega sektorja. Edina pomanjkljivost je bila, da leta 1995 ni bilo uradnega plana za obnovo Bosne.

»Ker ni bilo priročnika za post-konfliktno obnovo, so osebe prisotne pri Daytonu, ki so bile primarno politiki, vojaški oficirji, ter njihovi pravni in politični svetovalci, ustvarile nepisani osnutek Okvirja za prepoznavanje in vnaprejšnje osnovanje osnovnih elementov, bistvenih za zagotavljanje in vzdrževanje miru in rekonstrukcije Bosne« (Haynes 2008, 5).

Splošni Okvir Dogovora o miru (v nadaljevanju Okvir) je bil leta 1995 tako edina pisna oblika načrta za obnovo Bosne. Glavni akterji in donatorji v povojni obnovi (Podpoglavje 5.1) so bili Evropska Unija, Svetovna Banka in USAID. Poleg teh so močno prisotni tudi drugi donatorji kot je OSCE, ki je za demokratične in poštene volitve prispeval več kot 290 milijonov dolarjev, ter posamezne agencije znotraj evropskih držav.

Bosna in Hercegovina naj bi med letoma 1995 in 2000 prejela med 46 in 53 milijard ameriških dolarjev mednarodne podpore v obliki neposredne pomoči za obnovo. Brez stroškov mednarodne intervencije in s humanitarno pomočjo pa je bilo namenjenih med 22 in 26 milijardami ameriških dolarjev.

4.1 Glavni akterji in donatorji

Decembra leta 1995 so sestali donatorji na prvi Donatorski konferenci, kjer je osnovan prioritetni plan za rekonstrukcijo. Na konferenci je mesto koordinatorja dobila Svetovna banka. V naslednjih 4 letih je poteklo 5 konferenc.

Za Prioritetni plan naj bi s pomočjo mednarodnih organizacij in posameznih držav zbrali 5,1 milijard ameriških dolarjev. Zbrali so milijardo manj, denar pa so namenili predvsem za obnovo infrastrukture in podporo tranziciji ekonomije Bosne.

»Kot omenjeno, je mednarodna skupnost podprla fizično rekonstrukcijo med vojno poškodovane infrastrukture z več kot milijardo ameriških dolarjev po letu 1996« (Bosnia and Herzegovina: Country study for GND Project).

Do leta 2000 se akterji orientirajo predvsem na obnovo materialne škode in vračanje razseljenih ljudi, nato pa je obnova osredotočena na institucije in njihova krepitev, pozornost posvetijo makroekonomski stabilnosti in reformam v različnih sektorjih.

Delo in donacije glavnih akterjev so predstavljene na podlagi njihovih uradnih dokumentov in podatkov, ki so jih posredovali javnosti, zaobjema jo desetletno obdobje po vojni, t.j. od leta 1995 do leta 2005.

4.1.1 Evropska Unija

»Delegacija Evropske Komisije za Bosno in Hercegovino je bila ustanovljena 10. julija 1996 po podpisu Daytonskega/Pariškega mirovnega sporazuma« (Papić in Ninković 2007).

Delegacija se je pokazala za izredno pomembno in predvsem uspešno pri izvajanju nalog od začetka pa do konca v imenu vlade Bosne ter v tesnem stiku z uradom za sodelovanje Evropske pomoči (angl. Europe Aid). Prav tako je igrala pomembno vlogo pri implementaciji zunanje podpre Bosni.

Glavna področja delovanja so bila do leta 2000 rekonstrukcija infrastrukture, vračanje razseljenih in beguncev, demokratizacija, socialna kohezija in razvoj, institucionalna izgradnja, ekonomska regeneracija, ustvarjanje tržne ekonomije in živahnega privatnega sektorja, ublažitev revščine skozi meritve lokalnih razvojev, sodelovanje z Evropsko Investicijsko Banko in humanitarna prisotnost (povzeto po Papić in Ninković 2007). Po letu 2001 se osredotočajo na demokratično stabilizacijo, grajenje administrativne kapacitete, ekonomski in socialni razvoj, okolje in naravne vire, pravo in notranje zadeve.

V spodnji tabeli so prikazane donacije in pomoč s strani Evropske Unije skozi različne projekte in programe.

Tabela 4.1: Pomoč Evropske Unije skozi projekte

1991-2003 EC assistance to Bosnia and Herzegovina - Allocations in millions of €												
1991-1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Total
BOSNIA AND HERZEGOVINA												
Phare, OBNOVA and CARDS												
0.21	0.65	229.77	211.16	190.50	118.36	90.30	105.23	71.90	63.00	65.00	49.4	1195.48
ECHO (humanitarian assistance)												
495.26	145.03	142.45	105.00	87.95	58.90	0.40	0.75					1035.74
Specific actions												
	70.00	65.40	39.90	15.00	30.90	3.96						225.16
Democracy & Human Rights												
	0.70	4.80	4.80	1.80	0.80	0.60	0.80	2.30	2.00	2.00		20.60
Balance of payments support (1)												
					25.00	10.00	25.00		15.00	35.00*		110.00
Total EC assistance												
495.47	216.38	442.42	360.86	295.25	233.96	105.26	131.78	74.20	80.00	102.00	49.4	2586.98

Vir: Reconstruction Survey Bosnia and Herzegovina (2007, 18).

Po podatkih spletne strani Evropske Komisije naj bi Bosna od leta 2007 do leta 2012 prejela še nekaj več kot 110,2 milijonov evrov. Pregled posameznih let je prikazan v spodnji tabeli.

Tabela 4.2: Pregled pomoči pri prehodu in vzpostavljanju institucij in čezmejnega sodelovanja, med letoma 2007 in 2013

Component	2007	2008	2009	2010	2011	2012
■ Transition Assistance and Institution Building	58,1	69,8	83,8	100,6	102,6	104,7
■ Cross-border Co-operation	3,9	4,9	5,2	5,3	5,4	5,5
Total	62,1	74,8	89,1	106,0	108,1	110,2

Vir: The European Commission (2011).

4.1.2 Svetovna Banka

Svetovna Banka je mesto koordinatorja zasedla že na prvi Donatorski konferenci, zato je bil tudi njen odziv na postkonfliktne potrebe države zelo zgođen. Njena vloga v povojni obnovi in pomoči pri okrevanju ekonomije je bila široko sprejeta, tako s strani vladajočih v Bosni kot drugih akterjev in donatorjev. Poleg vloge koordinatorja pa je imela tudi vlogo zagotavljanja Okvirja za obnovo ter vodenje donatorjev.

»Prva prioriteta asistenc Bank od leta 1996 do 1999 je bila podpora rekonstrukcije v vseh sektorjih ekonomije. Drugi strateški cilji so bili vzpostavitev in ohranjanje izvedljivega makroekonomskega okvirja in podpora Tranzicije BiH iz socialistične v tržno ekonomijo« (OED Evaluation of World Bank Support 2004, 5)

Spodnja tabela prikazuje prizadevanja Svetovne Banke na različnih področjih med letoma 1996 in 2003.

Tabela 4.3: Pomoč Svetovne Banke na različnih področjih med leti 1996 in 2003

Table A.4b		World Bank Commitments Including WBTF by Sectors for FY96-03, US\$ million								
Sector group	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Total	%
Economic policy		90							90	9.1
Education	10		11		10.6				31.6	3.2
Energy and mining	20	35.6	35			35.0			125.6	12.8
Environment							18.0		18	1.8
Financial sector			5	50		20.0	10.0		85	8.6
Health, nutrition and population	10	15		10				7.0	42	4.3
Private sector development	45	10		12		18.8	44.0		130.8	13.3
Public sector governance			63	72					135	13.7
Rural sector	20		7					15.7	42.7	4.3
Social protection		24.5			15	38.6			78.1	7.9
Transport	35	7.5	39			11.0	30.0		122.5	12.4
Urban development		15	17	19					51	5.2
Water supply and sanitation	20				12				32	3.3
Total	160	197.6	177	163	37.6	124.3	102	22.7	984.3	100

Vir: OED Evaluation of World bank Support (2004, 49).

Od leta 1996 do 2000 je prispevala 1,1 milijarde dolarjev skozi 53 projektov. Večina fondov je bila zagotovljena skozi Mednarodno združenje za razvoj (v nadaljevanju International Development Association), natančneje preko ugodnih posojil.

Prav tako preko strategije Svetovne banke za asistenco državi (CAS) omogoči Bosni dodatnih 35 milijonov letno za podporo implementacije Srednjeročne razvojne strategije med letoma 2005 in 2007.

Znotraj Svetovne Banke delujejo še nekatere agencije, ki so prav tako pomagale pri rekonstrukciji in razvoju Bosne. Mednarodno finančno združenje (IFC) pripomore k ekonomski rasti s financiranjem investicij v privatni sektor brez vladnega zagotovila, preko katerih je med letoma 1997 in 2007 vložilo skoraj 71 milijonov dolarjev.

4.1.3 USAID

V povojnem obdobju je Amerika preko USAID še kako prisotna v Bosni; med letoma 1996 in 2000 je pripomogla z 890 milijoni dolarjev, kar jo naredi največjega bilateralnega darovalca.

Sodeluje s Svetovno Banko, Švedsko SIDA in Evropsko Komisijo tako, da zagotavlja tehnično asistenco za rekonstrukcijo energetskega sektorja in ustvarjanjem enotnega

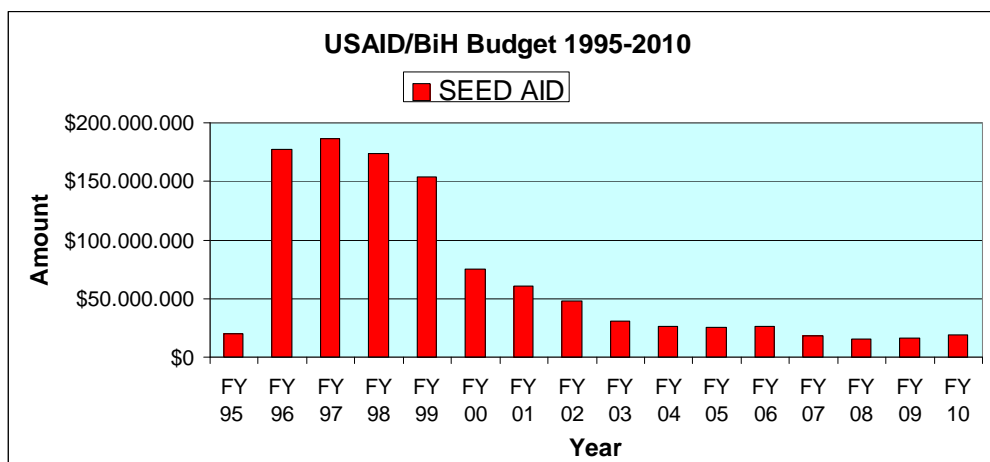
regulacijskega telesa, skupaj s SIDA financira aktivnosti v lokalnih samoupravah in boja proti nelegalnemu trgovanju.

Med letoma 1996 in 2000 so bili glavni cilji popravilo med vojno poškodovane infrastrukture, vračanje beguncev, ustvarjanje multietničnih skupnosti ter zagon privatnega sektorja kljub kolapsiranemu bančnemu sistemu na takšen način, da se poveča likvidnost ter asistira manjšim in srednjim podjetjem.

V planu med leti 2000 in 2005 je bila višina pomoči okrepljena še z 200 milijonov dolarjev, ki so jih namenili za podporo vračanja manjšin, nadzorovanim prestrukturiranjem ekonomije ter gradnjo demokratičnih institucij.

Na spodnji sliki so prikazani zneski med letoma 1995 in 2010, ki jih je USAID prispevala za Bosno. Najvišji denarni zneski so bili med letoma 1996 in 1999.

Slika 4.1: Pomoč USAID med leti 1995 in 2010

Vir: USAID/Bosnia-Herzegovina-Budget and Performance (2011).

4.2 Potekla obnova

Poročila glavnih akterjev in donatorjev v povojni obnovi Bosne kažejo na uspešnost obnavljanja države, še posebej s strani Evropske unije in Amerike, ki sta v letih 1995 in 2000 skozi projekte vložile več kot 11 milijard ameriških dolarjev.

»Po obsežnih skupnih podatkih poročila Svetovne Banke in Evropske Komisije, iz maja leta 1999, je do tega časa energija zrasla na 78 procentov predvojnega obdobja, telekomunikacijske mreže so bile zelo izboljšane, v večini zaradi nove celične tehnologije. Najmanj 65 procentov prej poškodovanih cest je bilo popravljenih, kot večina mostov in večina železniških prog tehnično operativnih« (Cousens in Carter 2001, 89)

Spodnja tabela prikazuje uspešnost povojne obnove telekomunikacij, energije, cest in oskrbe z vodo, do leta 1998.

Tabela 4.4: Prikaz stanja telefonskih linij, cest, generacije električne moči in oskrbe z vodo, pred in po vojni

	Pred vojno (1991-1992)	Po vojni (1995-1996)	1998	1998 (% pred vojno)
Telefonske linije v obratovanju	696	472	637	92
Ceste	8600	6600	7900	92
Generacija električne moči (V 1000 GWh)	13,1	7,3	9,5	73
24 urna urbana oskrba z vodo	75	50	68	91

Vir: Bosnia and Herzegovina: Country study for GND Project (2011, 11).

V prvih letih po vojni je bila večina hiš, šol, zdravstvenih ustanov in infrastrukture obnovljenih.

»V obdobju 1996-1998 je več kot 400.000 ljudi koristilo hišne asistence ki jo je omogočila mednarodna skupnost. Skoraj 30 procentov poškodovanih enot v Federaciji in 15 procentov enot v Republiki Srbski je bilo popravljenih v tem času« (Bosnia and Herzegovina: Country study for GND Project 2011, 12).

Ekonomski sektor si je v prvih letih prav tako hitro opomogel na sicer ne tako zavidljivih 60% predvojnega stanja v letu 1999. Revščina se je zmanjšala z 50-70 % (po podatkih ZN ob koncu vojne) na 20 % v letu 2001.

»V večini sektorjev industrijska kapaciteta ni bila v celoti obnovljena skoraj 5 let po vojni. Industrije, ki so si najhitreje opomogle so bile tiste, ki proizvajajo primarno za lokalni trg. Drugi deli industrijske osnove, še posebno tisti odvisni od uvoza za produkcijo, so bili počasnejši pri obnovi, do leta 1998 industrijska produkcija v celoti doseže 30% predvojnega outputa.« (Cousens in Carter 2001, 91).

5 BOSNA IN HERCEGOVINA SKOZI INDEKSE IN MERITVE

Razvitost določene države nam na prvi pogled najbolje prikaže bruto družbeni proizvod in gospodarska rast. Vendar so tu še ostali indeksi in meritve, ki državo prikažejo še na drugih, prav tako pomembnih področjih. Vsak indeks in meritev se osredotoča na različno področje, vendar vsi skupaj povedo veliko več o državi kot celoti in stanju v njej, tako političnem, ekonomskem, kulturnem in socialnem.

5.1 BDP-Bruto družbeni proizvod, gospodarska rast in državni dolg

Meritev BDP-ja kaže vrednost vseh končnih proizvodov in storitev naroda v danem letu. Gospodarska rast je merjena s stopnjo rasti bruto domačega proizvoda, ki je izračunan v posameznih letih. Tabela 1 prikazuje BDP na prebivalca in stopnjo gospodarske rasti med letoma 1997 in 2010. Medtem ko BDP na prebivalca raste pa lahko zabeležimo padajoč trend gospodarske rasti.

Državni dolg predstavlja celoten dolg države do upnikov. Tabela 2 prikazuje dolg Bosne med letoma 2000 in 2010. Dolg se je sicer v obdobju med 2000 in 2003 zmanjšal, vendar je kmalu zabeleženo ponovno višanje dolga.

Neučinkovitost obnove Bosne se najbolj kaže v ekonomskem sektorju. Država je še vedno močno razdvojena med rekonstrukcijo in uveljavljanjem reform v gospodarstvu, ki je nekoč bilo centralno-plansko. Bosna se je in se še vedno spopada s problemom nezaupanja tujih podjetij, saj je zelo malo takšnih, ki želijo sodelovati. Problem je še vedno prisotna prikrita korupcija in nestabilnosti na ekonomskem trgu, kar postavi trhlo podlago za kakršnokoli investiranje tujih podjetij.

Tabela 5.1: Prikaz gospodarske rasti in BDP-ja na prebivalca med leti 1997 in 2010

Leto	BDP-realna stopnja rasti	BDP- na prebivalca
1997	29,9%	2,817
1998	28.9%	3,782
1999	9.5%	4,121
2000	5.2%	4,364
2001	3.6%	4,603
2002	5.0%	4,871
2003	3.5%	5,110
2004	6.3%	5,497
2005	4.3%	5,942
2006	6.2%	6,466
2007	6.5%	7,031
2008	5.4%	7,550
2009	-3.4%	7,361
2010	0.5%	7,428

Vir: OED Evaluation of World bank Support (2011, 39).

Tabela 5.2: Prikaz državnega dolga med leti 2000 in 2011

Leto	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Dolg	4.1	3.4	2.8	2.8	3.5	3	3.12	3.93	6.73	6.67	8.05	8

5.2 Stopnja brezposelnosti in minimalna plača

Po podatkih Index Mundo je stopnja brezposelnosti v Bosni od leta 2000 do leta 2011 zrasla s 35 % na 43.1% z močnim vmesnim padcem na 29% v letu 2009. Spletna stran Izvozno okno. si, je zabeležila nekoliko drugačne številke.

Stopnja brezposelnosti je v letu 2010 znašala 27,2 %, kar je več kot leta 2009, ko je znašala 24,1 %. Napovedi kažejo, da se bo brezposelnost v letu 2011 znižala na 23 %, nato pa naj bi se do leta 2013 postopoma znižala na 20 %⁴.

⁴ Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Bosna_in_Hercegovina/Pregled_gospodarskih_gibanj_4305.aspx?gclid=CMOL84KdnKoCFZUS3wodRHRnzw

Veliko o stanju v državi pove tudi podatek o predpisani minimalni plači iz leta 2010. Le malenkostne razlike se kažejo po posameznih entitetah, v splošnem povprečju pa znaša 169 evrov bruto.

5.3 Indeks revščine

Multidimenzionalni indeks revščine⁵ kaže procent deprivacije, ki bi jo utrpela povprečna oseba, če bi deprivacijo revnih gospodinjestev razporedili enakovredno med populacijo. Bosna je bila leta 2008 ocenjena z 0,003.

Podatki o stopnji revščine kažejo, da je procent ljudi pod mejo revščine v Bosni po letu 2005 dokaj nizek, med letoma 2005 in 2010 je ocenjenih 25 %, v letu 2011 je zabeležen padec na 18.6 %.⁶

Poročila ZN so predstavila drugačne rezultate. Podatki iz leta 2007 kažejo na stopnjo revščine 18.6 % z 22.9 % na meji revščine. Mednarodno razvojno poročilo iz leta 2007 kaže na 50 % populacije, ki je socialno izključena⁷.

Fundacija Friedrich Ebert⁸ je v poročilu iz leta 2009 ocenila, da se velik del prebivalcev nahaja pod mejo revščine, ocenjeno je, da je okoli 70 % prebivalcev ostalo pod mejo revščine v obdobju treh let, medtem, ko je bilo okoli 76 % vseh nezaposlenih brez službe več kot 2 leti (povzeto po Friedrich Ebert Stiftung 2009, 6).

Procent ljudi, ki živi pod pragom revščine oziroma z manj kot 1,25 dolarja na dan, znaša leta 2007 2 procenta prebivalstva.

5.4 HDI- Indeks človekovega razvoja⁹

Indeks človekovega razvoja je meritev, ki zaokroži tri glavne dimenzije človeškega razvoja v posamezni državi: dolgo in predvsem zdravo življenje, dostop do znanja ter

⁵ Več podatkov na spletni strani: <http://www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-poverty-index/>

⁶ Dostopno prek: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=bk&v=69>

⁷ Dostopno prek: <http://www.undp.ba/index.aspx?PID=25&RID=26>

⁸ Dostopno prek: <http://www.fes.ba/publikacije/2009-09-policy-paper-Cenic-socijalna-marginalizacija.pdf>

⁹ Vsi navedeni podatki so dostopni prek: <http://hdr.undp.org/en/statistics/>

pogoje za življenje, ki so spodobni za človeka. Bosna je pri merjenju iz leta 2010 zavzela 68 mesto med 168 analiziranimi državami z rezultatom 0,710. Uvrstitev je za državo s takšnim ozadjem kot ga ima Bosna, dokaj dobra, vendar pa je realno in trenutno stanje v državi nekoliko drugačno.

Stopnja izobraženosti, predvsem pa kvaliteta izobraževanja je v Bosni pereč problem, ki nase veže problematiko revščine, saj zaradi nezadostne izobrazbe mladi nimajo toliko možnosti za kariero in posledično boljše življenje. Na to opozarja podatek iz leta 2009, ki kaže na 42 % prebivalstva z nizko izobrazbo ali brez izobrazbe. V letu 2007 je bilo v Bosni zabeleženo, da na 100 ljudi internet uporablja le 35.

Stopnja izobraženosti odrasle osebe zajema oba spola in vključuje osebe nad 15 letom starosti, ki lahko z razumevanjem tako berejo kot pišejo preproste stavke o njihovem vsakodnevnem življenju. Podatki za Bosno v letu 1990 niso bili zabeleženi, v letu 2000 do leta 2010 pa vseskozi kaže enako visoko številko, ki ocenjuje, da je stopnja izobraženosti odrasle osebe nad 15 letom starosti kar 96,7 % celotne populacije.

Podatek nekoliko spodbija poraba na izobrazbo (javna poraba na izobrazbo izražena v procentih BDP-ja), katere podatki niso zabeleženi. Prav tako ni podatkov o procentu populacije starosti 25 let in več, ki so pridobili sekundarno izobrazbo ali višjo stopnjo izobrazbe izražene v razmerju moški-ženska.

5.5 Indeksi enakosti med spoloma¹⁰

Indeks neenakosti med spoloma za Bosno ne kaže podatkov med letoma 1990 in 2011. Vrednost indeksa neenakosti v izobrazbi kaže vrednost indeksa izobrazbe kot komponento indeksa človeškega razvoja, prilagojeno za neenakost v razporejanju let šolanja. Bosna je po ocenah iz leta 2010 ocenjena z zelo dobrim rezultatom 0,545.

Vrednost indeksa neenakovrednosti v prihodku izraža vrednost indeksa prihodka kot komponente indeksa HDI, prilagojenega za neenakost v razporejanju prihodka. Bosna je dobila oceno 0,416.

¹⁰ Vsi navedeni podatki so dostopni prek: <http://hdr.undp.org/en/statistics/>

Ženske so v Bosni ogrožene na vseh področjih življenja. V letu 2003 so bile še vedno diskriminirane na področju izobraževanja, zato je stopnja izobraženosti pri ženskem spolu nižja. Družbena konotacija žensk je že skozi zgodovino bila, da je le ta namenjena za reprodukcijo in skrbi za družino, kar se kaže tudi v povojnih letih, prav tako pa je prisotna tudi v sodobnem času.

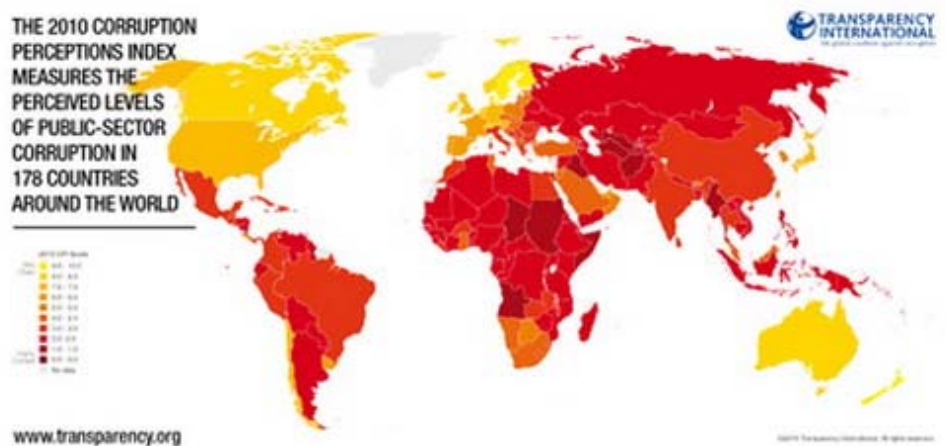
5.6 Happy planet index¹¹

HPI meri kombinacijo okoljskega vpliva in blaginje ljudi, s pomočjo katerih se pridobijo rezultati o tem kako dolgo in srečno je življenje ljudi v določeni državi. Po indeksu HPI se Bosna po srečnosti svojih prebivalcev v letu 2010 uvrsti na 65 mesto od skupaj 143 držav, z rezultatom 45.

5.7 Indeks percepcije korupcije¹²

Indeks percepcije korupcije meri stopnjo zaznane korupcije v javnem sektorju države in je bil v letu 2010 ocenjen z 3.2, kar Bosno uvrsti na 91 mesto od zabeleženih 180 držav. Spodaj je prikazana slika vseh analiziranih držav, Bosna pa je v primerjavi z ostalimi evropskimi državami med slabše uvrščenimi, kjer je korupcija še vedno velik problem.

Slika 5.1: Prikaz percepcije korupcije za 178 merjenih svetovnih držav za leto 2010

Vir: OneWorld South East Europe in English (2011).

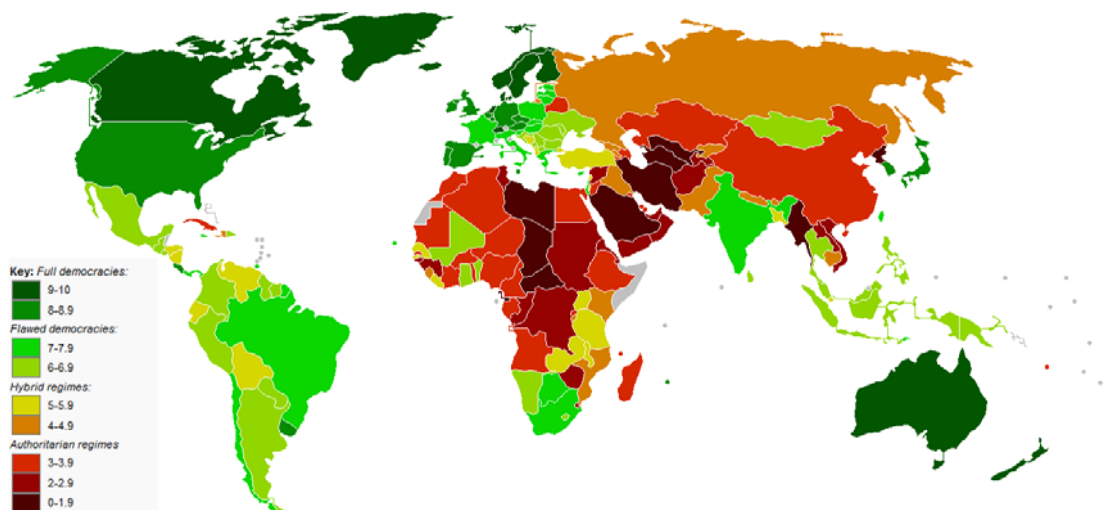
¹¹ Navedeni podatki so dostopni prek: <http://www.happyplanetindex.org/explore/global/index.html>

¹² Navedeni podatki so dostopni prek: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2010/oct/26/corruption-index-2010-transparency-international>

5.8 Indeks demokratičnosti

Indeks je sestavljen s strani *The Economist*¹³, ki raziskuje demokratičnost v 167 državah, da bi z njim izmerili Economy Unit Index of Democracy, ki se osredotoča na pet glavnih kategorij: postopek volitev in pluralizem, civilne pravice, funkcioniranje vlade, politično udejstvovanje in politična kultura. Indeks demokratičnosti merjen v letu 2008 postavi Bosno na 86 mesto od skupaj 167 držav z rezultatom 5,70, kar jo uvrsti med hibridne režime. V letu 2010 je Bosna pristala na 94 mesto z rezultatom 5,32, še vedno pa spada med hibridne režime. Spodnja slika prikazuje merjene države v letu 2010.

Slika 5.2: Prikaz indeksa demokratičnosti za 167 merjenih svetovnih držav, za leto 2010

Vir: World Democracy (2011).

5.9 Indeks svobode medijev

V letu 2002 je Bosna z rezultatom 12,50 zasedla 43 mesto od skupaj 178 analiziranih držav, sledi padec na 37 mesto z rezultatom 6,83, do leta 2010 pa se je nato postopoma prišla na 47 mesto z rezultatom 13, 50.

¹³ Spletna stran: <http://www.economist.com/>

Slika 5.3: prikaz indeksa svobode medijev za leto 2010

Vir: Reporters Without Borders (2011).

5.10 Indeks ekonomske svobode¹⁴

Ekonomska svoboda je osnovna pravica vsakega človeka, da nadzoruje svoje delo in lastnino. V ekonomsko svobodni državi so ljudje svobodni, da delajo, proizvajajo, konzumirajo in investirajo na način, ki si ga izberejo sami. Ta svoboda je zaščitena, predvsem pa neovirana s strani države. Meri se z 10 komponentami ekonomske svobode¹⁵, z lestvico od 0 do 100 (100 predstavlja popolno svobodo). Bosna je leta 2010 z rezultatom 57,4 pristala na 104 mestu, kar jo po lestvici uvrsti med v večini ekonomsko nesvobodne države.

¹⁴ Navedeni podatki dostopni prek: <http://www.heritage.org/index/country/bosniaherzegovina>

¹⁵ Deset komponent ekonomske svobode: svoboda sklepanja poslov, svoboda trgovanja, davčna svoboda, potrošnja vlade, monetarna svoboda, svoboda investiranja, finančna svoboda, lastninske pravice, svoboda od korupcije, svoboda dela.

5.11 Primerjava z izbranimi članicami bivše Jugoslavije

Bosna je v spodnji tabeli primerjana s Slovenijo, Srbijo in Hrvaško¹⁶, meritve in indeksi pa kažejo rezultate za leto 2010 na področju gospodarstva države, socialnega stanja v njej in političnega stanja v katerem se država nahaja.

Tabela 5.3: Primerjava z izbranimi članicami bivše Jugoslavije

Država	Bosna in Hercegovina	Slovenija	Srbija	Hrvaška
Indeks ali meritev za leto 2010				
BDP	7,428	26,527	10,628	16,980
Gospodarska rast v % BDP	0,5%	1,2%	1,7%	-1,2%
Državni dolg	8,05 mrd	13,55 mrd	32,5 mrd	45,8 mrd
Stopnja brezposelnosti	27,2% oz 29%	7,3%	17,2%	17,6%
Multidimenzionalni indeks revščine	0,0030/ 11 mesto	0,000/ 2 mesto	0,0033/ 12 mesto	0,0066/ 18 mesto
Indeks človekovega razvoja	68 mesto	29 mesto	60 mesto	51 mesto
Indeks enakovrednosti med spoloma po izobrazbi	0,545	0,750	0,640	0,636
Indeks enakovrednosti med spoloma po dohodku	0,416	0,685	0,562	0,512
HPI	45/ 65 mesto	44,5/ 66 mesto	47,4/58 mesto	47,2/ 60 mesto
Indeks percepcije korupcije	3,2	6,4	3,5	4,1
Indeks demokratičnosti	5,32/94 mesto	7,69/ 32 mesto	6,33/65 mesto	6,81/ 53 mesto
Indeks svobode medijev	13,50/67 mesto	13,44/ 46 mesto	23/ 85 mesto	17,50/ 62 mesto
Indeks ekonomske svobode	57,4/104/ v večini nesvobodna	64,6/ 66 mesto/ zmerno svobodna	58/ 101 mesto/ v večini nesvobodna	61,1/ 81 mesto/ zmerno svobodna

¹⁶ Podatki izbranih članic so dostopni na spletnih straneh v sklicih naslova Bosna in Hercegovina skozi meritve.

Rezultati meritev kažejo na zaostanek Bosne predvsem pri višini BDP-ja, stopnji brezposelnosti, indeksu človekovega razvoja, indeksih enakovrednosti med spoloma po izobrazbi in dohodku, indeksu percepcije korupcije in indeksu demokratičnosti. Nekoliko boljše rezultate je dosegla pri merjenju državnega dolga, saj ima Bosna med izbranimi državami najmanjši državni dolg kljub temu, da je že v času Jugoslavije veljala za članico s šibkejšim gospodarstvom. Dobri rezultati se kažejo tudi pri primerjavi multidimenzionalnega indeksa revščine, kjer je Bosna po rezultatu takoj za Slovenijo. Po srečnosti svojih prebivalcev se Bosna nahaja na 65 mestu, v primerjavi z ostalimi tremi državami pa jo to postavi na ne tako zavirljivo tretje. Indeks ekonomske svobode pokaže rezultate, ki pa so slabi predvsem zaradi uvrstitve ostalih izbranih držav, ki so drugače bolj razvite od Bosne.

6 VZROKI ZA NEUČINKOVITO POVOJNO OBNOVO

Vzroki za neuspešno povojno obnovo Bosne so številni in predvsem med seboj močno povezani. Prvi vzrok za neučinkovito povojno je Daytonski sporazum in z njim povezane spremembe v samem delovanju države, ki postavlja osnovo za naslednje vzroke. Bosna je s podpisom Daytonskega sporazuma v prvi vrsti izgubila suverenost, kar je velikega pomena pri obnovi ekonomije države in posledično tudi ostalih delov.

6.1 Daytonski sporazum

Posledica vojne je bil spremenjen politični sistem, ki ga je po letu 1995 narekoval Daytonski sporazum. Sicer ravno tako kot stara ustava določa dvodomni parlament in tripartitno predsedstvo, vendar je glavna in najbolj pomembna razlika omejen vpliv na potek dogodkov znotraj države. Izjema sta politični odnosi in mednarodni trg.

S podpisom Daytonskega sporazuma sta vajeti vodenja Bosne prevzeli Amerika in Evropa. Dayton je iz Bosne naredil protektorat, kar pomeni, da je država v skrbništvu druge države ali več držav, zaradi tega pa najbolj trpi njena suverenost. V primeru Bosne je oblast razporejena tako, da ima Visoki predstavnik največjo politično moč z izvršilno oblastjo, NATO-v IFOR je 1995 zamenjal UNPROFOR, ter bil zadolžen za izvajanje vojaških vidikov sporazuma, predstavniki OSCE-ja pa so v Bosni organizirali prve svobodne volitve po vojni.

Poleg tega se pojavljajo še druga neskladja. Še posebej je to vidno v primeru Federacije BiH, kjer vlada skrbi le za zunanje zadeve, medtem pa so prebivalci v vsakodnevnih zadevah ločijo na dve etnični skupini. Hrvaški prebivalci Federacije so pod močnim vplivom Hrvaške, kar se kaže tako v uporabi denarja in volitev kot tudi področju električnih in telefonskih omrežij.

Na drugi strani imajo prebivalci Republike Srbske svoje oblasti in ustavo, ki določa enodomni parlament in predsednika, kar naredi Bosno državo dveh držav.

Distrikt Brčko je bil vzpostavljen 8. marca 2000 na podlagi Odločbe mednarodne arbitraže o statusu področja Brčko, izdanega leta 1999 s strani mednarodnega tribunala. Predstavlja tako imenovani tretji del Bosne. Ima svoj Statut in Skupščino, vodenje vlade pa je naloga župana.

Povojni politični sistem po Daytonu zahteva še prisotnost Visokega predstavnika, ki ga na položaj postavi EU in ZDA. Visoki predstavnik ima nalogo uveljavljanja Daytonskega sporazuma, bolj pomembno pa je, da je zaradi svojih pooblastil z zakonodajnimi in izvršilnimi odločitvami najvišja politična osebnost države.

Poleg vseh omenjenih težav, ki se z Daytonom pojavljajo je najbolj pereča in za obnovo ključna razdrobljenost države, ki jo Dayton povzroči. Bosna ima po Daytonu 14 vlad, 150 ministrstev, 200 ministrov in 146 lokalnih vlad. Rezultat tega je izjemno kompleksna sestava sistema, kjer se vseskozi pojavljajo napake in težave v delovanju, ter predvsem še bolj zapletena administracija, ki nalaga visoke stroške.

6.1.1 Bonn moči

Zaradi zaskrbljujočega stanja, predvsem v ekonomiji, so bile 17. decembra 1997 na mirovni konferenci moči visokega predstavnika okrepljene. Povečana moč visokega predstavnika je ostala tudi po izboljšanju stanja v Bosni, razlog za to pa je bila nezadostna kapaciteta institucij, da bi lahko delovale normalno. Problem nastopi, ko se z leti večajo tudi že tako okrepljene moči visokega predstavnika.

Vsak visoki predstavnik je med letoma 1997 in 2004 moči uporabil v večjem obsegu kot prejšnji. Westendorp (1997-1999) jena mesec sprejel štiri odločbe, Petritch (1999-2002) dvanajst odločb na mesec, Ashdown pa kar štirinajst odločb na mesec (povzeto po Papić in Ninković 2007, 8).

Visoki predstavniki so z odstavljanjem ljudi s položajev, na katere so prišli po demokratični poti, kršili osnovne človekove pravice. Odstavljeni so bili brez obvestila o zaslišanju, upravnega ali sodnega procesa ali priložnosti za pritožbo. Prav tako so morale vse nominacije za visoke položaje prestat test ustreznosti, ki ga je izvedel Visoki predstavnik. Ta se je nato odločil za posameznika ali ga zavrnil. Visoki

predstavniki so po tem, ko so nekoga izbrali, lahko brez razlage tudi odstavili. Takšen način dela in uporabe moči ustvarja nevidne vplive, ki jih izvajajo nad lokalnimi oblastmi in njihovim odločanjem.

Mednarodna skupnost brani visoke predstavnike in njihove spodrseljaje tako, da neuspešnost pripiše notranjim faktorjem, kot je slabo razumevanje ustave Bosne in etnični strukturi prevladujočih političnih strank.

6.2 Zapletena in draga administrativna struktura

Pod državno vlado ima Bosna še nekaj nivojev političnih struktur, med katerimi je najvažnejša razdelitev organizacije države na dve glavni entiteti nastali zaradi velikih sprememb v etnični sliki prebivalstva na ozemlju Bosne; Republika Srbska in Federacija BiH. Za entitetama sledi novi nivo v obliki kantonov. V Federaciji BiH jih je 10 in imajo svojo kantonalno vlado, ki se nahaja pod zakonom Federacije. Nekateri izmed kantonov imajo posebne sisteme zaradi pravic etnično mešanega prebivalstva v njih. Zadnji nivo politične razdelitve Bosne so občine, ki jih je v Bosni 137, od tega 74 v Federaciji BiH in 63 v RS. Vsak kanton sestavlja nekaj občin, le te pa se naprej delijo na mestne skupnosti. Tudi občine imajo svojo vlado in službe ter so fokusirane na določeno mesto na področju. Poleg entitet, kantonov in občin ima Bosna še 7 tako imenovanih službenih mest: Mostar, Bihać, Jajce, Zenica, Sarajevo, Zahodno Sarajevo in Banja Luka¹⁷. Vsa ta mesta imajo svojo vlado katere moč je med vlado občine in vlado kantona ali entitet v primeru RS.

Distrikt Brčko je bil oblikovan 8. marca leta 2000 z odločitvijo Mednarodnega arbitražnega sodišča. Njegov Statut je razglasil Robert W. Farrand kot prvi nadzornik Distrikta Brčko in je edinstvena administrativna enota lokalne samouprave Bosne. Ima lastno multietnično administracijo, policijo in pravosodje.

Močno razvejana struktura oblasti in številne institucije terjajo svoj denarni davek, ki pa je v primeru Bosne še kako visok. Administracija je tako izjemno draga, kar pa pomeni,

¹⁷ Tuzla je v preraščanju v osmo službeno mesto BiH.

da je toliko manj sredstev namenjenih za obnavljanje in vzdrževanje ostalih sektorjev v državi.

»V letu 2004 so bili stroški administracije 8,97 % od BDP-ja, čeprav se zmanjšuje (v letu 2002 je bil 9,79 % BDP-ja in 2003 9,21 %) je še vedno veliko« (Papić in Ninković 2007).

Primer visokih stroškov, ki jih terja administracija kot posledica močno razvejane politične strukture so tudi plače v javnem sektorju.

»Financiranje javnih organov zavzame v celoti 54 % BDP-ja države, 30 % od tega je porabljenih na plače. Te številke so podprte z dejstvom, da ima kot posledico unikatnega političnega sistema Bosna in Hercegovina 14 ustav (13 ustav, plus Ustava Distrikta Brčko, ki določa neposredno aplikacijo na Ustavo BiH), enako število vlad in parlamentov, 180 ministrov in ministrstev (Radagić 2006, 186).

Zaradi zapletene in predvsem predrage administrativne strukture Bosne se pojavljajo nesoglasja in konflikti med globalno in lokalno ravni, med posameznimi entitetami in samo državo, prav tako pa se pojavljajo problemi tudi med entitetami in njihovimi kantoni ter kantoni in občinami. Do tega prihaja ker želijo vse strani ohraniti del svoje moči in pravic na čim višji ravni, veliko nesoglasij pa ima izvor v širjenju moči posameznih ravni politične ureditve. S tem so čas, energija in predvsem denarna sredstva namenjeni za blažitev in reševanje problemov, ter usklajevanje med interesi posameznih akterjev.

6.3 Neučinkovito razporejanje sredstev-kontrola nad prilivi

Problem je ker ni enotnega poročila o splošni povojni pomoči v BiH. Ministrstvo za zunanje zadeve in ekonomske odnose je naznanilo, da je bilo splošnih donacij med letoma 1996 in 2005 za 4,4 milijarde ameriških dolarjev. BiH parlamentarna komisija je v delu, ki še ni končano, predstavila številko 17 milijard ameriških dolarjev. UNDP, na primer, je podal informacijo, da so skupne donacije VB za Bosno v obdobju 2001-2005, znašale 1,726,500 ameriških dolarjev. Na žalost so bili zneski veliko večji (Papić in Ninković 2007).

Znano je dejstvo, da Bosna ne bi mogla preživeti, če ne bi bilo pomoči mednarodne skupnosti. Poročila kažejo na visoke donacije in pomoč s strani držav Evropske Unije, Amerike in drugih držav po svetu. Vendar so velikokrat predstavljene številke, katerih namen je posplošen. Višina zneska, ki je šla za določene namene namreč ni podana natančno.

Kot primer navajam leto 2000, ko je bilo za Bosno namenjenih 3,2 milijarde ameriških dolarjev. Za vojaške namene je bilo porabljenih 78 % sredstev, ostali del za civilne namene. Dejansko je bil priliv, ki je v Bosno prišel, 34 % zneska. Realni priliv za nevojaške namene je tako znašal 13 % zneska in naj bi bil uporabljen za obnovo in razvoj (povzeto po: Jurman 2005, 18).

6.3.1 »Izgubljeni denar«

Zaradi nenadzorovanega pritoka denarja v Bosno so bile velike vsote denarja dobesedno izgubljene, prav tako pa ni nikoli zabeleženo kam so bile preusmerjene ali kako so bile porabljene.

» Komisija je poslala predhodno poročilo parlamentu, kjer je navedeno, da je od 1996 do zgodnjega 2005 Bosna prejela v celoti 7,5 milijard ameriških dolarjev, medtem ko so njene institucije registrirale le 3,5 milijarde« (ISN 2009).

Problem je predvsem v tem, da pot posameznih donacij ni bila evidentirana, podatki o skupnih donacijah med letoma 1995 in 2005 pa se od poročila do poročila razlikujejo. Ustvarjena je sicer bila podatkovna baza kjer naj bi spremljali donirane vsote, ki je zahtevala še 920,000 evrov stroškov, ter je po nekem času postala nedosegljiva, dokazov o njenem delovanju pa prav tako ni.

»V primeru Bosne so rezultati velikega priliva denarja manj kot jasni. Zloraba tujih donacij je neposredno vodila v ustvarjanje okoli 50 bogatih poslovnežev, ki so pred vojno delali kot prodajalci sadja na trgih, duhovniki, policisti, novinarji, delavci na bencinskih črpalkah in podobno« (ISN 2009).

Za denar, ki je v povojnih letih med obnovo Bosne izginil, v veliki meri lahko krivimo tako imenovane vojne lorde in ljudi, ki so s temi dejanji izdali svojo lastno državo. Vse glasnejše pa so tudi obtožbe, ki kažejo na vpletenost mednarodne skupnosti, ki je preko Daytona, Visokega predstavnika in vsesplošne prisotnosti v državi imela jasen pregled nad dogajanjem. Javnosti so bili v tujih medijih v večini predstavljeni le notranji krivci.

»Dobro informirani viri Pressa RS trdijo, da obnašanje tujcev vzbuja sum, da so tudi sami sodelovali v pranju več kot 7,5 milijard konvertibilnih mark, za katerimi ni niti sledi. Po njegovih besedah, so bili člani komisije šokirani, ko so ambasade in organizacije, od katerih so iskali podatke o porabi 15 milijard konvertibilnih mark donacij, zavrnilo sodelovanje v raziskavi, s priporočilom naj se obrnejo na tiste, ki so dobili donacije« (Press Online 2010, 21. april)

6.3.2 Komisija za določanje donatorskih sredstev prispelih v BiH

Komisija za določanje donatorskih sredstev prispelih v BiH je že drugi poskus formiranja in delovanja skupine strokovnjakov, ki bi na državni ravni ugotavljali kam so šla donirana sredstva.

»Prva takšna komisija za preiskovanje tujih donacij in porabe je bila formirana leta 1996, kmalu po koncu vojne. Komisija je svoje delo zaključila konec leta 1997. Po podatkih ugotovljenih s strani komisije, je bilo v samo enem letu, med leti 1996 in 1997, porabljenih več kot 600 milijonov ameriških dolarjev v tujih donacijah, brez avtorizacije« (ISN)¹⁸.

Prva komisija naj bi bila po mnenju javnosti dostopnim informacijam neuspešna pri ugotavljanju in neučinkovita pri svojem delu, zato jo razpustili, sedanjo pa so oblikovali šele leta 2009.

»Delo Preiskovalne komisije za ugotavljanje porabe sredstev donatorjev, je ustavljeno zaradi zavračanja tujih ambasad in mednarodnih organizacij v BiH, da bi odkrili

¹⁸ Spletna stran kjer se nahaja podatek, je do konca pisanja diplomske naloge postala nedostopna. Povezava do strani pokaže naslednje: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch-Archive/Detail/?lng=en&id=96684>

podatke o denarju doniranem za povojno obnovo in razvoj« (Press Online 2010, 21. april).

Prva komisija je v svojem poročilu podala podatke o donacijah, katerih višina je bila okoli 15 milijard mark, od teh je za obnovo in razvoj porabljenih 7,2 milijarde, za preostali denar pa ne obstajajo podatki o porabi. Poročilo je v roke dobilo tudi tožilstvo BiH, vendar ni potekla nobena preiskava o manjkajočem delu donacij. Parlament BiH, pod budnim očesom Visokega predstavnika, je v letu 2009 osnovalo novo preiskovalno komisijo z Seferom Halilovićem¹⁹ na čelu.

6.4 Korupcija in nepravilnosti v delovanju strukture pomoči

»Administrativna struktura BiH ni v normalnem smislu »decentralizirana«. »Avtomatizacija« je tista, ki je osnova za korupcijo« (Papić in Ninković 2007).

Takšna ureditev Bosne po vojni ustvarja vrzeli v katerih priložnosti izkoristijo posamezniki. Med vojno namreč pravnega sistema praktično ni bilo, zato so na položaje prišli tako imenovani vojni lordi. Le ti so imeli velik vpliv in predvsem moč, ki so jo udejanjali na določenih območjih. Problem, ki posledično vpliva na ekonomski sektor in samo povojno obnovo, nastopi po vojni, saj je veliko teh ljudi ostalo na položajih in omogočilo razcvet korupcije in organiziranega kriminala.

Problem pa ne predstavlja le domača korupcija, saj se nejasnosti in izkoriščanje pojavljajo tudi s strani tistih, ki naj bi pomagali. V povojnih letih se je razvila tako imenovana industrija pomoči, pri kateri je problem, da je že sam sistem podvržen korupciji.

»V izvirnih projektnih dokumentih honorar tujega svetovalca znaša natanko 1000 dolarjev na dan (od katerih bo pogodbeno podjetje vzelo 50 % za režijske stroške). Zaradi takšnega implementacijskega mehanizma je manj kot 52 % donacije dejansko

¹⁹ Sefer Halilović je bil vladni minister v Federaciji ter voditelj politične stranke Bosansko-hercegovinska patriotska stranka Sefer Halilović. Prav tako je edini bosanskohercegovski general in general s prostorov bivše Jugoslavije, ki je bil oproščen na mednarodnem sodišču za vojne zločine v Haagu.

porabljene na upravičenca. Vse ostalo gre nazaj v državo donatorja« (Papić in Ninković 2007, 24).

Nepravilnosti se kažejo tudi na področju zaposlitve. Zaposleni v institucijah za razvoj in pomoč so v veliko primerih po poteku zaposlitvene pogodbe postali svetovalci ter tako postali potencialni kandidati za delo v pogodbenih podjetjih. Zaradi tega svoje delo ne opravljajo tako vestno oziroma ga ne izpolnijo v celoti. S tem si ustvarijo možnost kasnejše zaposlitve, posledično pa škodijo sami državi in poteku obnove.

Prav tako je vprašljiva zainteresiranost tujih delavcev za dejansko pomoč in podporo pri obnavljanju in izgradnji stabilnega sistema v Bosni. Interes institucij, ki pomagajo, je seveda pomoč, toda obstaja tudi interes, da se obdržijo in delujejo čim dlje. Da bilo to mogoče pa morajo imeti okolje, ki zahteva njihovo prisotnost in pomoč.

6.5 Neusklajenost med politiko podpore in domačimi pogoji

Mir v Bosni in njena obnova so se začeli na pobudo in pod okriljem zunanjih akterjev, ki so razvili plan obnove za postopno vračanje države v predvojno stanje. Za lažje razumevanje je mednarodna misija načrtovana za Bosno, razdeljena v tri večje sklope.

Prva faza je, oziroma naj bi potekala, od podpisa Daytonskega sporazuma decembra 1995 pa do začetka leta 1998. V tem obdobju je bila večina pozornosti namenjena za ohranitev miru in preprečevanje groženj vojaških spopadov ter fizični rekonstrukciji uničene infrastrukture. V drugi fazi nastopi Visoki predstavnik, zaznamovana pa je tudi po večji vpletenosti in prisotnosti mednarodnih akterjev v domačo politiko. V zadnji, tretji fazi, pa se prične razvijati strategija za ustvarjanje učinkovite in stabilne države.

»Politika mednarodne podpore, implementirana v BiH kot post-konfliktno državo, je bila razvita za neevropske nerazvite države v post-konfliktnih situacijah, brez obstoječih ustreznih lokalnih kapacitet«(Papić in Ninković 2007).

Obnovo Bosne so v celoti prevzeli zunanji akterji, s tem pa so pustili malo možnosti za aktivno delovanje notranjih akterjev, ki so sistem in delovanje po vojni porušene države poznali bolje.

»Bolj kot za izgradnjo države se zdi, da so v desetih letih mednarodne uprave ustanovljene z Daytonskim sporazumom, naredile malo za izgradnjo kapacitete države BiH ali da bi jo uzakonile v očeh prebivalcev. Moč in oblast države sta bile podrejene zunanjim akterjem, ki so izsesali življenje iz izbranih teles, katera bi morala na začetku po letu dni prevzeti odgovornost za oblast« (Ramel 2008, 14).

S takšno politiko niso upoštevali obstoječih kapacitet v Bosni v obliki institucij, ki bi lahko delovale kot posredniki in kontrolorji tudi donacij in načrtovanih del. S tem bi državi dali nekoliko več suverenosti ter s tem hkrati pripomogli k obnavljanju institucij znotraj države.

»Vsak pristop gradnji države v povojni družbi zahteva globok poseg v suverenost države, ki je predmet gradnje države, ter sposobnosti graditelja, da začasno nadomesti manjko državnih institucij. To seveda pomeni, da imajo mednarodni akterji, ki so prisotni znotraj države, edinstveno, če ne visoko stopnjo ujemanja v svojem strateškem pristopu izgradnje države«(Turčalo 2010, 21).

7 ZAKLJUČEK

Takšna velika investicija v tako kratkem času naj bi dala za rezultat stabilni razvoj BiH. Analiza učinkov tega programa razvoja, vodena s strani lokalnih in tujih strokovnjakov, vodi k zaključku, da je danes BiH bližje visoki stopnji finančne odvisnosti kot pa samostojnosti. Glede na študije so bili stroški mednarodne skupnosti namenjeni, za ustavitev vojne, popravilo posledic, ustanovitev mira, obnove BiH, ..., ocenjeni med 81-92 bilijonov USD. Če temu dodamo še direktno in indirektno ocenjene stroške, potem znesek naraste na 181 do 191 bilijonov USD (Jurman 2005, 19).

Obnova Bosne in Hercegovine ni potekla po načrtih tako mednarodne skupnosti kot države same. Vloženega je bilo veliko truda in veliko denarne pomoči, ki niso vedno končali v pravih rokah, vendar je na takšne nepravilnosti zelo težko odkrito pokazati. Mednarodna skupnost je v očeh javnosti prikazana kot uspešna pri obnavljanju po vojni uničene države, največji krivec za vidno neuspele poskuse naj bi bila država sama, ki zaradi notranjih trenj tvori težak teren za izvajanje načrtov, oblikovanih za nekoliko drugačne razmere kot so v Bosni.

Osnovni problem v Bosni je razdeljenost na etnične skupine, kjer se razlikovanje ohranja na vseh nivojih družbe in države. Daytonski sporazum je Bosni vsilil mir in navidezno sprejemanje drugačnosti, vendar hkrati deluje kot opomnik za razlikovanje med etnično raznolikim prebivalstvom. Samo vojno je v Bosni še vedno lahko močno čutiti, ljudje še vedno žalujejo in še vedno niso pripravljeni sodelovati. In ravno zaradi tega je prisotno tudi močno nezaupanje v mednarodno skupnost ter posledično nezainteresiranost za politično dogajanje v državi. Na drugi strani je prav mednarodna skupnost tista, ki želi spremeniti stanje v Bosni, politični sistem in tudi način razmišljanja in življenja ljudi v Bosni.

Skozi diplomsko nalogo je sicer vidno, da je v prvih letih obnova države aktivno potekala, vendar pa so se načrti in prispevki z leti vse bolj zmanjševali in celo izgubljali. Velik dejavnik pri izginjanju denarnih sredstev je bila vse večja stopnja korupcije, od katere je velik del ostal prikrit. Nepravilnosti so se dogajale tudi s strani tistih, ki so v

Bosni delali z namenom, da pripomorejo k rekonstrukciji. S tem je povezano tudi splošno dožemanje Bosne kot države v Evropi. Mednarodna skupnost se je v zadnjih letih v veliki meri izogiba ali pa le potrjuje stare uspehe.

Stanje v katerem je danes Bosna kaže na neuspešnost in predvsem neučinkovitost izvedenih načrtov, najbolj pa je vidno in zaskrbljujoče razmerje med vloženim denarjem in poteklo obnovo, oziroma denarjem, ki je bil za obnovo namenjen, vendar za to ni bil porabljen. Zato bi želela potrditi svojo hipotezo in ob enem tudi naslov same diplomske naloge, da je Bosna država, ki geografsko sodi v Evropo, vendar zaradi pristopa mednarodne skupnosti in dejanske obnove še vedno ni del Evrope.

8 LITERATURA

1. 24 sata info. 2011. *Zbog ratne štete: Mrkonjić Grad priprema tužbu protiv Hrvatske*. Dostopno prek: <http://www.24sata.info/vijesti/dogadjaji/60216-Zbog-ratne-stete-Mrkonjic-Grad-priprema-tuzbu-protiv-Hrvatske.html#ixzz1RmiaaIWk> (22. julij 2011).
2. 24 ur. 2006. *Milijardna vojna škoda*. Dostopno prek: <https://24ur.com/novice/svet/milijardna-vojna-skoda.html> (3. julij 2011).
3. Andreas, Peter. 2004. *The Clandenstine Political Economy of War and Peace in Bosnia*. Dostopno prek: http://www.brown.edu/Departments/Political_Science/documents/Clandestine_Political_Economy_of_War_and_Peace.pdf (5. julij 2011).
4. Burg L. Steven in Paul Shoup. 1999. *The War in Bosnia-Herzegovina: ethnic conflict and international intervention*. New York: M. E. Sharpe.
5. Car, Omer in Žarko Papić. 2007. *Reconstruction National Integrity System Survey. Bosnia and Hercegovina*. Dostopno prek: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/285874A030A3D4034925727300101428-Full_Report.pdf (25. julij 2011).
6. Center for Economic Research and Graduate Education – Economics Institute. 2010. *Bosnia and Herzegovina: Country study for GND Project*. Dostopno prek: http://iweb.cerge-ei.cz/pdf/gdn/grp_final_bosnia.pdf (15. avgust 2011).
7. Cousens E. M. in C. K. Cater. 2001. *Toward Peace in Bosnia: Implementing the Dayton Accord*. Boulder: Lynne Rienner Publisher.
8. Cox, Marcus. 2001. *State building and post-war reconstruction: Lesssons from Bosnia*. Dostopno prek: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/4D3B529D_04EDF2E2852569EB006090A6-bih_casin_31jan.pdf (29. julij 2011).
9. Dragnich, Alex. 1998. *Serbia and Jugoslavia. Historical studies and contemporary commentaries*. New York: Columbia University Press.
10. *Economist*. Dostopno prek: <http://www.economist.com/> (25. julij 2011).
11. Evropska Komisija in Svetovna Banka. 1999. *“Bosnia and Herzegovina. The Priority Reconstruction Program: Achievements and Needs.” April*. Dostopno

- prek: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/seerecon/bosnia/documents/1996-98_lessons_and_accomplishments.pdf (16. julij 2011).
12. Foreign Policy Initiative BH. 2010. *Governance Structures in BiH. Capacity, ownership, EU integration, functioning state*. Sarajevo: Sarajevo Bemust. Dostopno prek: http://www.vpi.ba/eng/content/documents/Governance_Structures_in_B&H.pdf (16. julij 2011).
 13. Friedrich, Ebert Stiftung. 2009. *Policy Paper: Socialna marginalizacija u Bosni I Hercegovini*. Dostopno prek: <http://www.fes.ba/publikacije/2009-09-policy-paper-Cenic-socijalna-marginalizacija.pdf> (15. avgust 2011).
 14. Heynes, Dina Francesca. 2008. *Deconstructing the reconstruction: human rights and rule of law in postwar Bosnia and Herzegovina*. London. Ashgate Publishing.
 15. Human Development Report. 2011. *International Human Development Indicators*. Dostopno prek: <http://hdr.undp.org/en/statistics/> (14. julij 2011).
 16. IndexMundi. 2011. *Population below poverty line (%)*. Dostopno prek: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=bk&v=69> (14. julij 2011).
 17. International Relations and Security Network - ISN. 2011. *Bosnia: The donation sieve*. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch-Archive/Detail/?lng=en&id=96684> (20. julij 2011).
 18. Izvozno okno. 2011. *Pregled gospodarskih gibanj: Bosna in Hercegovina*. Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Bosna_in_Hercegovina/Pregled_gospodarskih_gibanj_4305.aspx?gclid=CMOL84KdnKoCFZUS3wodRHRnzw (14. julij 2011).
 19. Juncos, E Ana. 2005. *The EU's post-Conflict Intervention in Bosnia and hercegovina: (re)Integrating the Balkans and/or (re)Inventing the EU?* Dostopno prek: <http://www.seep.ceu.hu/archives/issue62/juncos.pdf> (25. julij 2011).
 20. Jurman, Jasna. 2005. *Prednosti in nevarnosti v poslovnem poslovanju z Bosno in Hercegovino, primer na podjetju Kanja Brege*. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta Maribor. Dostopno prek: www.epf.uni-mb.si/ediplome/pdfs/jurman-jasna.pdf (20. avgust 2011).
 21. Ministrstvo za človekove pravice in begunce Bosne in Hercegovine. 2010. *Revidirani osnovni dokument, ki predstavlja del poročila države članice Bosne*

- in Hercegovine*. Dostopno prek: <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/LjudskaPrava/Core.pdf> (30. julij 2011).
22. New World Encyclopedia. 2011. *Ethnical composition of Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek: http://static.newworldencyclopedia.org/1/1c/Ethnic_Composition_of_BiH_in_1991.gif (14. julij 2011).
 23. OED Evaluation of World Bank Support. 2004. *Bosnia and Herzegovina: Post-Conflict Reconstruction and the Transition to a Market Economy*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/22/62/35282080.pdf> (15. avgust 2011).
 24. OneWorld South East Europe in English. 2010. *Weekly report: CPI 2010-Transparency remains Key in fighting against Corruption*. Dostopno prek: <http://oneworldsee.org/CPI2010-Transparency-remains-Key-in-Fight-against-Corruption> (14. julij 2011).
 25. Oxford Poverty and Human Development Initiative. 2011. *Multidimensional poverty index*. Dostopno prek: <http://www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-poverty-index/> (26. julij 2011).
 26. Papić, Željko in Ranka Ninković. 2007. *Reconstruction Survey Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek: <http://www.tiri.org/docs/rniss/Reconstruction%20Survey%20BiH.pdf> (30. julij 2011).
 27. Press online. 2010. *Stranci kriju gde je nestalo 7,5 milijardi!* Dostopno prek: http://www.pressonline.rs/sr/vesti/republika_srpska/story/113233/Stranci+kriju+gde+je+nestalo+7,5+milijardi!.html (8. avgust 2011).
 28. Ramel, Sylvie. 2008. *Od neoliberalne Međunarodne zajednice do post-hegemonске Europe? Status, magazin za političku kulturu i društvena pitanja* : 10-19. Široki Brijeg: Logotip.
 29. Reporters Without Borders. 2011. *Press freedom index 2010*. Dostopno prek: http://en.rsf.org/spip.php?page=classement&id_rubrique=1034 (14. julij 2011).
 30. Rogers Simon. 2010. *Corruption index 2010 from Transparency International: find out how each country compares*. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2010/oct/26/corruption-index-2010-transparency-international> (10. julij 2011).
 31. Skulrak, S. Robin. 2011. *Crime, Corruption and Endangerment of Bosnia's Statehood*. Dostopno prek: http://www.hks.harvard.edu/kokkalis/GSW3/Robin_Skulrak.pdf (3. avgust 2011).

32. Svet Ministrov Bosne in Hercegovne- direkcija za ekonomsko planiranje. Bosna in Hercegovina. 2011. *Ekonomski trendi. Januar-marec 2011*. Dostopno prek: http://www.dep.gov.ba/dep_publikacije/ekonomski_trendovi/?id=1358 (4. julij 2011).
33. Svetovna Banka. 2009. *Bosnia and Herzegovina Country profile 2009*. Dostopno prek: http://www.enterprisesurveys.org/documents/EnterpriseSurveys/Reports/Bosnia_and_Herzegovina-2009.pdf (3. julij 2011).
34. The European Commission. 2011. *A to Z*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidates/bosnia_and_herzegovina/financial-assistance/index_en.htm (14. julij 2011).
35. *The Happy Planet Index*. Dostopno prek: <http://www.happyplanetindex.org/explore/global/index.html> (14. julij 2011).
36. Turčalo, Sead. 2008. Međunarodna zajednica i izgradnja neuspješne države. *Status, magazin za političku kulturu i društvena pitanja* : 10-19. Široki Brijeg: Logotip.
37. UNDP. 2011. *Bosnia and Herzegovina- Poverty Reduction*. Dostopno prek: <http://www.undp.ba/index.aspx?PID=25&RID=26> (14. julij 2011).
38. USAID. 2011. *Bosnia-Herzegovina-Budget and Performance*. Dostopno prek: <http://www.usaid.gov/ba/about/budgetandperf.htm> (14. julij 2011).
39. Wapedia. 2011. *Dayton Agreement*. Dostopno prek: http://wapedia.mobi/en/Dayton_Agreement (18.julij 2011).
40. World Democracy. 2011. *Index*. Dostopno prek: <http://letusright.wordpress.com/2011/04/06/world-democracy-index> (14. julij 2011).